

ГУМОР В АРАБСЬКИХ ЗМІ ЯК ЯВИЩЕ ПОСТФОЛЬКЛОРУ

У статті розглянуто одну з форм масової культури – постфольклор. Приділено увагу поняттю гумор та його літературному й психоаналітичному тлумаченню. Детально проаналізовано сучасні вияви арабського масового гумору, зокрема анекдоти, жарти, дотепи. Автор простежує різницю між гумором електронних та друкованих медіа, вивчає сфери впливу та інтенції створення й поширення арабських жартів.

Ключові слова: анекдот, глобалізація, гумор, Інтернет, комічність, постфольклор.

Відповідно до концепції відомого канадського соціолога і культуролога Г. М. Маклуена, ера мас-медіа та електронної інформації радикально змінює як життя людини, так і її саму [Неклюдов 1998, 9]. Сучасні ЗМІ як складник масової культури нівелюють простір і час. ЗМІ також направлені на те, щоб розважати населення. Тут важливим компонентом виступає гумор у своїх різних виявах (анекдоти, жарти, дотепи, карикатури, шаржі тощо). Гумор як явище комунікації та світобачення набуває все більшого значення в умовах сучасних тенденцій глобалізації та становлення постіндустріального суспільства.

Гумор – це відображення кумедного в життєвих ситуаціях та людських характерах [Ковалів 2007, 3]. Поняття гумору базується на спостережливості та аналітичному мисленні. Його основою є катарсис, сублимація емоцій, коли комічна ситуація спричиняє нестримний сміх. З. Фройд висловив припущення, що в соціальній та розумовій діяльності людини виникли внутрішні "обмежувачі", що формували неусвідомлювані мовцями бар'єри ("цензори"), які перешкоджали виникненню "заборонених" думок. Коли за допомогою дотепу вдається оминати цензорів, людина отримує задоволення від раптового вивільнення психічної енергії у вигляді сміху [Месропова 1997, 7].

У гуморі на побутову тематику в ЗМІ простежуються риси постфольклору – стадії існування фольклорної традиції в умовах

урбанізації та засобів масової комунікації [Минский 1998, 8]. Ті ж самі жарти, що іще десять років тому звучали на вустах, сьогодні записані на сторінках газет або ж опубліковані в Інтернеті. Це зумовлене тим, що наразі комунікація на рівні "людина-медіа" або ж "людина-комп'ютер" відбувається частіше, ніж на рівні "людина-людина". Досить поширеним виявом гумору в сучасному світі на побутовому рівні можна назвати анекдот – коротке гумористичне або сатиричне оповідання про якусь подію, випадок із дотепним, часто несподіваним або парадоксальним фіналом [Кузнєцова 2007, 5]. Анекдот як самотрансляюче повідомлення, відображаючи певні колективні уявлення про реальну особу, явище, подію, виникає в усній формі неофіційно у визначених часових рамках, а потім свідомо трансформується у письмовий текст і стає визнаним комунікативним дискурсом з усіма жанрово-стильовими, семантичними і структурно-комунікативними характеристиками [Кузнєцова 2007, 5].

В арабському гуморі виділяють декілька форм існування жанру анекдот, хоча усі вони передбачають певну культурну обізнаність читача і вимагають від нього аналітичної роботи мислення, внаслідок якої приходить розуміння – і усмішка. Це такі форми, як: власне анекдот (نَادِرَةٌ) – дотепна історія, красномовні слова (наприклад, у арабському фольклорі побутовали веселі історії про скупих, невігласів і просто дивних людей, зібрані у "Книзі скупих" аль-Джахіза, "Макамах" аль-Хамадані та аль-Харірі тощо); жарт (نُكْتَةٌ) – цікавий, милозвучний мовленнєвий акт, який частіше за все подається у вигляді діалогу, побудованого на запитаннях і відповідях; дотеп (طُرْفَةٌ) – це те ж саме, що й жарт, проте вимагає від читача або слухача особливих інтерпретаційних зусиль [سراج الدين 2007, 15].

Хибною є думка, що араби, через те що у своїй більшості вони мусульмани, не перетинають "червону лінію" у тематиці жартів [Luck 2010, 10]. Існує багато сайтів, які містять гумор різних арабських країн, що включає жарти про подружнє життя, про політику, про скупих, жарти з непристойним підтекстом, жарти про людей, які вживають гашиш (цей дуже популярний різновид гумористичних текстів часто постає на сторінках блогів, форумів, спеціалізованих сайтів під назвою "نكت مضحكة", "طرف بالفصحى" тощо. У арабському словнику для людей, які вживають гашиш, є окреме

визначення – محشش – термін, який неможливо до кінця передати українською мовою).

Відомий жартівливий вираз, що побутує серед арабів ще з другої половини ХХ століття:

هذا من فضل ربي

(Так завгодно моєму Богові.)

Арабська гумористична інтерпретація:

[Lynx Qualey 2011, 12] هذا من فضل ربي

(Так завгодно моєму статевому органу.)

Наведений приклад є анекдотом-афоризмом. Тут відбувається ідіоматичне переосмислення ключового поняття. Це неможливо без знання певних особливостей арабської культури (комічність досягається певною грою діакритичних знаків, які у повсякденному житті араби не завжди зазначають на письмі). Відбувається висміювання звичної логіки, раціонального розуміння вислову. Цей жарт призначений для читання, а не слухання.

قالت الزوجه للزوجها بإنفعال: يجب أن تغير هذا السائق لأنه كاد يقتلني ثلاث مرات
بتهوره.

الزوج: دعينا نعطيهِ فرصه أخيره... [18, حياتنا 2011]

(Жінка каже своєму чоловіку:

– Треба змінити цього водія, бо він мене тричі мало не вбив своєю невваженістю.

А чоловік відповідає:

– Давай дамо йому другий шанс...)

У цитованому жарті ми бачимо порушення логічного уявлення про світ (чоловік хоче дати другий шанс водієві, який мало не вбив його дружину). Це – короткий дотепний анекдот, де комічність досягається завдяки невідповідності висновків (по ідеї, чоловік мав би прагнути убезпечити свою жінку від невваженого водія).

دخل رجل إلى المخفر يبكي ويصرخ

-أرجوكم احبسوني

-أرجوكم احبسوني!

-سأله الشرطي ماذا فعلت؟

-ضربت زوجتي بالمطرقة على رأسها!

-وماتت!

لوماتت ماكنت جننت لهننا!! [20, مجموعة نكت بالفصحى]

(Чоловік увійшов до в'язниці і почав плакати та кричати:

- Я прошу вас, ув'язніть мене! Ув'язніть мене!!!

Поліцейський запитує його:

- Що ти зробив?
- Я вдарив свою жінку молотком по голові!
- Вона померла?!
- О... та якби вона померла, я б сюди не прийшов!!!)

Це – анекдот-розповідь, у якому є зачин (чоловік приходять до в'язниці і починає кричати), сюжет (чоловік кричить, щоб його ув'язнили...), кульмінація ("Я вдарив свою жінку молотком по голові!") та дотепна кінцівка ("О... та якби вона померла, я б сюди не прийшов!!!). Спостерігається порушення звичної картини світу та висміювання раціональної поведінки (людина сама проситься, щоб її посадили до в'язниці). Відбувається невідповідність висновків, коли адресат не очікує на таку кінцівку (що дружина взагалі вижила).

محشش علق ثوبه في الدولاب ، طاح الثوب ، قال : الحمد لله اني ماكنت داخله!
[19, أقوى نكت المحششين]

(Наркоман вішає свій одяг у шафу. Тут одяг падає, і наркоман каже: "Слава Богу, що мене в ньому не було!").

Ми бачимо висміювання соціально неблагонадійних верств населення. Відбувається конфлікт уявлень, порушення логічної структури та невідповідність висновків (наркоман радіє, що його не було в одязі, який упав, а не шкодує стосовно того, що відбулось). Це – короткий дотепний анекдот. Комічність досягається завдяки абсурдності ключової фрази ("Слава Богу, що мене в ньому не було!").

Важлива особливість арабської мови – її архаїчність, яка притаманна арабському постфольклору, де вдало поєднуються минуле і теперішнє. Це стосується славнозвісного фольклорного героя Джохі, про якого було складено сотні класичних *نَوَادِر*. Анекдоти про Джоху є обов'язковим елементом структури гумористичних Інтернет сайтів.

ليس كل ما يدور في رأسك أفكار... قد يكون قمل [20, مجموعة نكت بالفصحى].

(Не все, що крутиться у тебе в голові, є думками... Це можуть бути й воші!)

Наведений дотеп є прикладом анекдоту-афоризму. Це – зневажливий сміх над самим собою. Ми бачимо порушення логічності інтерпретування ключового поняття та невідповідність висновків, яка полягає у невиправданості очікувань адресата (те, що крутиться у тебе в голові, може бути не думками, а вошами).

Цей жарт лишається досі популярним. Європейцям, для того щоб зрозуміти суть, необхідно звернути увагу на те, що більшість арабів живуть досить бідно, в умовах повної антисанітарії, тому є ймовірність, що цей дотепний вислів все ще не втратив своєї актуальності.

- أنا متأكد أنه لا يوجد سكان على سطح القمر!

- وكيف عرفت ذلك؟

- لو كان هناك سكان، فأين يذهبون عندما يكون القمر هلالاً؟ [20, مجموعة نكت

بالفصحى]

([Джоха каже одному чоловіку]:

- Я впевнений, що на Місяці ніхто не живе!

- Як ти про це дізнався?

- Якби там були люди, то куди вони поділись, коли Місяць стає молодим?)

Анекдоти про Джоху багатіють і новими сюжетами, окрім середньовічних. Розуміння цього жарту ускладнюється лінгвістичною лакунарністю (арабською мовою молодий Місяць називають одним словом "хіляль", що позбавляє фразу нагромадженості та призводить до комічного ефекту). Наведений анекдот є анекдотом-загадкою. Він будується на невідповідності висновків та неоднозначності інтерпретування ключового поняття (адресат очікує, що адресант назве справжню причину відсутності життя на Місяці).

Якщо інтернет не має жодних обмежень, то друковані ЗМІ, переважно газети, містять вужче коло жартів (про дітей, про скупих, рідше жарти на інтимну тематику, дотепи про тварин, про різні життєві ситуації, на кшталт, у транспорті, на прийомі у лікаря, що за тематичною класифікацією відносимо до жартів про певну спеціалізацію, галузь тощо).

دخل طفل متجراً للألعاب وهو يحمل أوراقاً نقدية غير حقيقية تستعمل فقط للعب وطلب

شراء طائرة صغيرة. وعندما قال له البائع إن المال الذي معه غير حقيقي.

أجاب الطفل بتحد وهل هذه الطائرة حقيقية. [20, مجموعة نكت بالفصحى]

(Хлопчик увійшов до магазину іграшок, несучи в руках іграшкові гроші. Він підійшов до продавця і попросив йому дати маленький літак. А коли продавець сказав, що гроші не справжні, хлопчик відповів: "А цей літак справжній?").

Такий жарт є пародією на міні-новели філософського змісту. Ми бачимо певну гру слів (несправжні гроші, несправжній літак). Відбувається конфлікт уявлень і алогічне вирішення розмови

(продавець, очевидно насміхаючись, каже хлопчикові, що його гроші несправжні, але натикається на неочікувану відповідь – хлопчик знає про цей факт, але він не розуміє, чому не можна купити іграшковий літак за несправжні гроші, адже він теж несправжній). Наведений жарт – це гумор про дітей, але для дорослих.

الاول : هل تعرف لماذا يضع الاطباء كمامه على وجوه أثناء العملية الجراحية؟؟
الثاني: حتى لايتعرف عليهم أحد عندما تقشّل العملية! [17, أبواب 2009]

(Один чоловік звертається до іншого:

- Ти знаєш, чому лікарі одягають маски на своє обличчя під час операцій?

- Щоб ніхто не впізнав їх, якщо операція пройде невдало!)

Цей приклад є жартом про лікарів. Це – анекдот-загадка. Неоднозначно тлумачиться відповідь, що викликає невідповідність висновку, його неочікуваність з боку адресанта, зараунок чого і досягається комічний ефект. Відбувається висміювання загальноприйнятих норм (по-перше, норм про те, що лікарі мають носити "маски"; по-друге, розуміння того, навіщо це робиться; по-третє, ставиться під сумнів компетентність лікарів).

ارتدى صياد ملابس نومه وذهب لصيد العصافير.. عندما سألوه عن ملابس نومه أجاب:

- حتى تظن العصافير أنني نائم. [20, مجموعة نكت بالفصحى]

(Один мисливець одягнув свою піжаму і пішов полювати на птахів... Коли його запитали про піжаму, він відповів: "Це для того, щоб пташки думали, ніби я сплю").

Спостерігаємо конфлікт уявлень і висміювання загальноприйнятих норм шляхом "від протилежного"; аргументативне порушення логічності (йти полювати на птахів у піжамі, щоб вони думали, ніби мисливець спить); за рахунок абсурдності досягається комічний ефект.

Жарти про скупих є дуже поширеними серед арабів ще з часів "Книги скупих". Окремий розділ багатьох спеціалізованих сайтів стоїть під назвою نكت البخلاء (жарти про скупих); у газетах на останніх сторінках серед інших розваг стоїть نكتة اليوم (жарт дня), найпопулярнішою темою для якого часто обирають скупість.

بخيل راح على مطعم و أعطى الجرسون بقشيش. قاله الجرسون: أكيد بدك طاولة مميزة, قاله: لأ.. انا بعد شوي جاي مع خطيبتي و بدي تقول: ما في طاولة فاضية. [18, حياتنا

[2011

(Заходить якийсь скупий в ресторан та дає офіціантові чайові. Офіціант каже:

– Без питань, вам потрібний гарний столик?

А той відповідає:

– Ні, я через деякий час прийду зі своєю нареченою, мені треба, щоб ти сказав, що вільного столика немає).

Наведений жарт є анекдотом-розповіддю із зачином (заходить якийсь скупий в ресторан та дає офіціантові чайові), сюжетом (розмова скупого з офіціантом), кульмінацією ("Вам потрібен гарний столик?") та дотепною кінцівкою (скажи, що вільного столика немає). Ми бачимо порушення звичної картини світу та невідповідність висновків, що базується на невиправданості очікувань офіціанта (скупий дає чайові не для того, щоб отримати кращий столик, а щоб офіціант сказав, що вільних столиків немає; у цьому є певна абсурдність, яка зумовлює комічність цього анекдоту).

صرصار خارج من البقالة فرحان ليش ؟

لأنه شاف صورته على علية ريد [20 ,مجموعة نكت بالفصحى]

(Один тарган, вибігаючи з бакалійної лавки, був дуже задоволений. Чому? Бо він побачив свою фотографію на упаковці "Рейд").

Серед жартів про тварин зустрічаємо переважно дотепи (طرائف). Це – короткий дотеп. Відбувається жартівливе переосмислення (тарган задоволений, він бачить своє фото і радіє цьому, ніби він розуміє це), невідповідність висновків (по ідеї, тарган мав би бути задоволений тим, що він щось з'їв або що його не вбили). Ми бачимо навмисне висміювання: по-перше, якості продукції та рівня гігієни бакалійної лавки, по-друге, якості та дієвості засобів від тарганів. Ці жарти мають специфічну форму: зачин, що супроводжується ввідним реченням, далі ключовий вислів, до якого обов'язкового ставиться запитання "чому?"; після цього йде абсурдна відповідь, яка пояснює сказане раніше, але насправді є алогічною і цим зумовлює комічний ефект.

Отже, явище арабського гумору є досить багатограним поняттям. У друкованих та електронних ЗМІ він відображає сучасне арабське мислення та ставлення до дійсності, а це і протест проти існуючих політичних систем, і висміювання людських вад (жадібність, розбещеність, розпуса, невігластво тощо), і доброзичливий сміх над собою. Сучасними формами гумору є анекдоти, різноманітні жарти, дотепи, що побутують як в усному середовищі, так і в ЗМІ,

друкованих та електронних; карикатури, шаржі тощо. У 90% випадків арабський гумор постає перед нами на діалекті.

Ми досліджували пласт "жарти – نكت, анекдоти – نواذر, дотепи – طرائف", оскільки він є досить популярним у всьому світі і широко представлений у друкованих та електронних ЗМІ (газети, Інтернет сторінки, форуми, блоги). Якщо друковані ЗМІ містять обмежене коло допустимих тем (наприклад, жарти про скупих, про сімейне життя, жарти на професійну тематику, про дітей і под.), з яких публікуються жарти, то в мережі Інтернет арабський гумор постає в усіх своїх формах, типах, тематиках (окрім тих тем, які ми бачимо в газетах, з'являється інтимна тематика, жарти про наркотики, політичні жарти, особливістю яких є відсутність жорсткої цензури). Серед арабських жартів зустрічаються й анекдоти-розповіді, й короткі дотепні анекдоти, анекдоти-загадки, анекдоти-афоризми, анекдоти-пародії. Вони будуються на абсурдності, алогічності висновків, порушенні звичної картини світу, конфлікті уявлень тощо. Сприймаючи арабський гумор, важливо брати до уваги явище лінгвокраїнознавчої лакунарності: для розуміння жартів часто необхідні додаткові культурні та історичні знання. Гумор у ЗМІ спрямований не тільки на пробудження суспільної свідомості, але й на те, щоб розважити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Дмитриев А.В.* Теория Фрейда: pro et contra // Социология юмора: Очерки. – М.: РАН, 1996. – С. 6 – 21.
2. *Карасик В.И.* Анекдот как предмет лингвистического изучения // Жанры речи. – Саратов, 1997. – С. 144 – 153.
3. *Ковалів Ю.І.* Літературознавча енциклопедія: у 2 т.– К.: Вид. Центр "Академія", 2007. – Т. 1. – С. 343 – 345.
4. *Критченкова Е.* Особенности национального юмора [Електронний ресурс] // Аргументы и Факты. – 2005. – № 6. – Режим доступу до газети: <http://gazeta.aif.ru/online/uznat>.
5. *Кузнецова Л.Р.* Анекдот та його зв'язок з іншими жанрами малої форми [Електронний ресурс] // Науковий вісник ВДУ імені Лесі Українки. – 2007. – №4. – С. 22 – 38. – Режим доступу до журн.: http://www.nbuu.gov.ua/portal/natural/Nvvnv/filolog/2007_4/2/2.pdf
6. *Курганов Е.* Анекдот как жанр – СПб: гуманит. агенство "Академический проект", 1997. – 207 с.

7. *Месропова О.М.* Прагмасемантическая классификация текстов шуток и анекдотов // Языковая система и социокультурный контекст. – СПб, 1997. – С. 166 – 168.

8. *Минский М.* Остроумие и логика когнитивного бессознательного. – М.: изд. "Прогресс", 1988. – 308 с.

9. *Неклюдов С.Ю.* После фольклора // Живая старина. М., 1998. – № 1. – С. 2 – 4.

10. *Fisher B.* Jordan: Societal Criticism through Humor [Электронный ресурс] // Global Voices. – 2011. – Режим доступа до статті: <http://globalvoicesonline.org/2011/02/18/jordan-societal-criticism-through-humor>.

11. *Luck T.* What makes an Arab laugh: (report from Jordan's comedy festival) [Электронный ресурс] // Global News Blog. – Amman, 2010. – Режим доступа до статті: <http://www.csmonitor.com/World/Global-News/2010/0111/What-makes-an-Arab-laugh-Report-from-Jordan-s-comedy-festival>

12. *Lynx Qualey M.* Can Egyptian humor be translated? [Электронный ресурс]// Egypt Independent. – 2011. – Режим доступа до статті: <http://www.egyptindependent.com/news/can-egyptian-humor-be-translated>

13. *Rouchdy Aleya.* Observations on Arabic humor // Arabic across cultures. – 2010. – № 7. – P. 2 – 12.

14. *Serracino-Inglott P.* To joke or not to joke: A Diplomatic Dilemma in the Age of Internet / Ed. by J. Kurbalija and H. Slavik // Language and Diplomacy. – London, 2001. – P. 21 – 34.

15. *سراج الدين م. الفكاهة في الشعر العربي \ م. سراج الدين. – بيروت: دار الراتب الجمعية 1999. – 68 ص.*

16. *عبد الحميد ش. الفكاهة و الضحك \ ش. عبد الحميد \ عالم المعرفة. – №289. – ص. 7*

17. *ابواب \ الرأي. – عمان, № 10. – 2009. – ص. 12*

18. *حياتنا \ الغد. – عمان, 2011. – №12. – ص. 5*

19. *أقوى نكت المحششين \ \ http://forum.upkelk.com/t130010.html*

20. *مجموعة نكت \ بالفصحى *

<http://www.3raqcom.com/vb/showthread.php?t=859>

Стаття надійшла до редакції 18.04.13

Кучеренко А., студ.,

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

ЮМОР В АРАБСКИХ СМИ КАК ЯВЛЕНИЕ ПОСТФОЛЬКЛОРА

В статье рассмотрен вопрос существования одной из форм массовой культуры – постфольклора. Уделено внимание понятию

юмора и его литературному и психоаналитическому толкованию. Детально проанализировано современные виявления арабского массового юмора, в частности анекдотов, шуток, острот. Автор прослеживают разницу между юмором электронных и печатных Медиа, изучает сферы влияния и интенции создания и распространения арабских шуток. Статья будет полезна широкому кругу читателей, заинтересованных в исследовании арабского постфольклора.

Ключевые слова: анекдот, глобализация, Интернет, комичность, постфольклор, юмор.

Kucherenko A., stud.,

Institute of Philology Taras Shevchenko National University of Kyiv

HUMOR IN ARABIC MEDIAS AS A PHENOMENON OF POST-FOLKLORE

In this article the author considers the post-folklore as one of the mass-culture's expressions. He pays attention to the meaning of humor and its literary and psychoanalytical interpretation. He analyses in details the forms of Arabic mass humor, especially anecdotes and jokes. The author searches out the difference between the humor of electronic and printed Media, studies the spheres of influence and the intentions of Arabic jokes' creation. This article will be useful for a wide circle of readers interested in taking out of Arabic post-folklore.

Keywords: anecdote, comicality, globalization, humor, Internet, post-folklore.

УДК 811.124'373.612.2:611.01

Кушнір М.А., студ.,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЛАНДШАФТНА МЕТАФОРА В ЛАТИНСЬКІЙ АНАТОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У статті аналізується ландшафтна метафора, визначається її роль у формуванні медичної термінології, наводиться класифікація натуроморфних метафор за джерелом походження: об'єкти гідросфери та літосфери.